

BODZÁSI BALÁZS

Az általános szerződési feltételek egyoldalú módosításának joga (elemzés a német és az osztrák jog alapján)¹

A pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét érintő egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XIII. törvény módosította a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 210. §-át. Ez érzékenyen érinti a hitelintézetek által alkalmazott általános szerződési feltételek alapján megkötött kölcsönszerződések, valamint pénzügyi lízingszerződések egyoldalú módosításának a lehetőségét. A hitelintézetek egyoldalú szerződésmódosítási lehetőségének jogszabályi háttérét ugyanis mindeztáig a Hpt.-módosítással érintett 210. § (3) és (4) bekezdései jelentették. A Hpt. idézett szabályai rendkívül fontos szerepet töltenek be a hazai banki gyakorlatban, ugyanis ezek alapján a magyar hitelintézetek képesek voltak biztosítani szerződéses állományuk átláthatóságát. A banki önszabályozás eredményeit is figyelembe véve, a jogalkotó 2010. január 1-jei hatállyal újra módosította a Hpt. idézett 210. §-át. Ez a cikk azt vizsgálja, hogy milyen lehetőségei lesznek a magyar pénzügyi intézményeknek a többszöri törvényt módosítás hatálybalépése után az egyoldalú szerződésmódosításra. Ehhez nyújt segítséget a német és az osztrák jog és banki gyakorlat ismerete.

1. ELŐZMÉNYEK

A hazai hitelintézetek jogászait már csaknem négy éve foglalkoztatja az egyoldalú szerződésmódosítási jog szabályozásának a kérdése. Ez első pillantásra meglepőnek tűnhet, hiszen az egyoldalú szerződésmódosítási jog egyáltalán nem új jelensége a magyar bankjognak, ezt ugyanis már a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény is ismerte. Nem is merültek fel különösebb problémák ezzel a jogintézménnyel kapcsolatban addig, amíg a Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság² 2006 decemberében elkészített jelentésének³ 5.3. pontja ki nem emelte az egyoldalú szerződésmódosítás kérdését. A jelentés arra a megállapításra jutott, hogy az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége jelentős piaci hatalmat teremt a pénzügyi szolgáltatók oldalán, ezért indokolt ennek a jognak a szabályozási szintű korlátozása.

A Várhegyi-bizottság jelentése nyomán a Magyar Bankszövetség 2008-ban kidolgozott egy ajánlástervezetet a kölcsönszerződések egyoldalú módosítási jogának méltányos

1 A szerző köszönetet mond dr. Landgraf Eriknek, az FHB Nyrt. vezető jogtanácsosának, valamint dr. Korba Szabolcsnak, az OTP Bank Nyrt. jogi főosztályvezetőjének a cikk elkészítéséhez nyújtott segítségéért.

2 A bizottságot elnökéről, Várhegyi Éváról Várhegyi-bizottságnak is nevezték.

3 A Várhegyi-bizottság jelentésének címe: „Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére”

gyakorlásáról. Ezt azonban a Bankszövetség elnöksége nem fogadta el; ennek következtében a banki önszabályozás lehetősége egy időre megszűnt. Fontos lett volna ez az ajánlás amiatt is, mert szorosan kapcsolódhatott volna a Magyar Bankszövetség Elnökségének 2/2008. számú ajánlásához, amely a hitelkiváltás megkönnyítése érdekében követendő gyakorlatról szólt. Az eredeti elképzelések szerint ugyanis a hitelkiváltást és az egyoldalú szerződésmódosítás jogát együtt kellett volna szabályozni. Ennek háttérében az a felismerés állt, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási joggal kapcsolatos visszaélésekhez az vezethetett, hogy nem volt lehetőség a hitelkiváltásra. Miután később kialakult a hitelkiváltás piaca, és ott erős verseny keletkezett, egyetlen bank sem engedhette meg magának, hogy ezt a kockázatkezelési eszközt profítnövelésre használja fel.

Miután a tervezett banki önszabályozás nem valósult meg, a törvényalkotó lépett, és az Országgyűlés 2009. március 23-án elfogadta a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét érintő egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XIII. törvényt, amely a kihirdetését (2009. április 3.)⁴ követő 120. napon lépett hatályba. Az említett törvény többek között megváltoztatta a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvényt (a továbbiakban: Hpt.) 210. §-át is. A módosítás érzékenyen érintette a hitelintézeteket, hiszen jelentős mértékben szűkítette az általuk használt általános szerződési feltételek alapján megkötött kölcsönszerződések, valamint pénzügyi lízingszerződések egyoldalú módosításának a lehetőségét. A hitelintézetek által gyakorolható, egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségének jogszabályi háttérét ugyanis mindezülig a Hpt. – módosítással érintett – 210. § (3) és (4) bekezdései jelentették. A fenti szabályok rendkívül fontos szerepet tölthettek be a hazai banki gyakorlatban, ugyanis a hitelintézetek ezek alapján voltak képesek szerződésállományuk átláthatóságát biztosítani. Mindemellett az egyoldalú szerződésmódosítási jog – mindenekelőtt a kamatváltozások kezelhetősége miatt – fontos kockázatkezelési eszköz is. Azt mondhatjuk tehát, hogy a hitelintézeti tevékenység sajátos jellege miatt az egyoldalú szerződésmódosítási jog létfontosságú eszköz a hitelezők számára.

2009. július 17-től a jogalkotó szélesebb teret engedett a hitelintézetek önszabályozásának. A Magyar Bankszövetség ezt követően alkotta meg a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezeteknek az ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról szóló magatartási kódexet (a továbbiakban: magatartási kódex). A jogalkotó egyúttal kezdeményezte a Hpt. 210. §-ának újabb módosítását. Ennek eredményeként született meg az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2009. évi CL. törvény, amelyet az Országgyűlés 2009. december 14-én fogadott el, és amelynek a Hpt. 210. §-át érintő rendelkezései 2010. január 1-én léptek hatályba.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, milyen lehetőségei lesznek a magyar pénzügyi intézményeknek a többszöri törvénymódosításra, tekintettel az egyoldalú szerződésmódosításra, értve ezalatt az általános szerződési feltételek egyoldalú módosítását is. Ehhez nyújthat segítséget a német és az osztrák jog vázlatos ismerete.

⁴ *Magyar Közlöny* 2009. 43. sz., 13720–13723. o.

2. A BANKI ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK MÓDOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE A NÉMET JOGBAN

A német bankok általános szerződési feltételei (a továbbiakban: ÁSZF) a Német Bank-egyesület által kidolgozott és tagjainak alkalmazásra ajánlott ÁSZF-ekre épülnek.⁵ Ezek az általános szerződési feltételek (németül: AGB-Banken) a bank és az ügyfél közötti kapcsolat alapszabályait foglalják össze.

Az AGB-Banken 1. § (2) bekezdése szól a módosítás lehetőségéről, vagyis arról, hogy a szóban forgó banki ÁSZF-eket mikor módosíthatja a bank. Eszerint az ÁSZF-eknek, valamint az azokhoz tartozó ún. kiegészítő feltételeknek a módosításáról írásban kell tájékoztatni az ügyfelet. Amennyiben a bank és az ügyfél egy elektronikus kommunikációs módban állapodott meg (pl. home banking), akkor a módosítások ilyen formában is közölhetők az ügyféllel.⁶ Ennek azonban további feltétele: a közlés módjának lehetővé kell tennie, hogy az ügyfél a módosítást olvasható formában menthesse vagy nyomtathassa. A módosításokhoz az ügyfél hozzájárulása megadottnak tekintendő, ha írásban vagy az előre meghatározott elektronikus módon nem emel kifogást. Erre a jogkövetkezményre azonban a banknak az ügyfél figyelmét – a módosításról szóló tájékoztatás során – külön is fel kell hívnia. Az ügyfél a módosítással szemben kifogást annak ismertté válásától számított 6 héten belül emelhet.

A német bankok által használt ÁSZF-ek alapján látható, hogy főszabály szerint nincs lehetőség a szerződési feltételek egyoldalú módosítására. A német jogban ugyanis az ÁSZF-ek módosítását szerződésmódosításnak tekintik, amelyre ugyanazok a rendelkezések irányadók, mint a szerződéskötésre.⁷ Az ÁSZF-ek módosítása során tehát eleget kell tenni azoknak a törvényi feltételeknek, amelyek a szerződéskötésnél az ÁSZF-eknek a szerződés részévé válását meghatározzák.⁸ A német jogban a *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) 305. § (2) bekezdése szól arról, hogy egy ÁSZF mikor válhat a szerződéses jogviszony részévé. Eszerint az általános szerződéses feltételek csak akkor válhatnak egy szerződés részévé, ha azok alkalmazója a szerződéskötés során a másik szerződéskötő fél figyelmét azokra kifejezetten felhívja. Emellett a másik szerződéskötő fél számára lehetővé kell tenni az ÁSZF tartalmának megismerését. Utolsó feltételként a BGB azt írja elő, hogy a másik szerződő fél értsen egyet az ÁSZF-ek alkalmazásával. Ebből következik, hogy a módosításokat is közölni kell az ügyféllel, a módosítások tartalmát az ügyfél számára megismerhetővé kell tenni, és a módosítások hatályba lépéséhez szükség van az ügyfél beleegyezésére is.

A módosítás tartalmának a megismerése különösen akkor fontos, ha a módosítással érintett kikötés hátrányos az ügyfélre nézve, vagyis a korábbi szerződéses tartalomtól az ügyfél hátrányára tér el. Ebben az esetben a tartalmi megismerés követelménye kiemelkedő jelentőségű, ami azt jelenti, hogy a figyelemfelhívásnak ebben az esetben még inkább szemmel láthatónak kell lennie.⁹

5 Ezek elérhetők a Német Bankegyesület honlapján (www.bankverband.de).

6 Az elektronikus kommunikációs formák növekvő jelentőségéről lásd FUCHS: Banken, In: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1276. o.

7 BUNTE: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: SCHIMANSKY–BUNTE–LWOWSKI, 137. o.

8 BUNTE: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: SCHIMANSKY–BUNTE–LWOWSKI, 137. o.

9 BUNTE: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: SCHIMANSKY–BUNTE–LWOWSKI, 139. o.

Az írásbeli közléstől – mint láttuk – csak abban az esetben lehet eltérni, ha a felek más típusú, elektronikus kommunikációs módban állapodtak meg. Ekkor ebben a formában is tájékoztatni lehet az ügyfelet, így is ismertethetik vele a módosítás tartalmát. Ilyen kikötés hiányában a banknak minden esetben írásban kell értesítenie az ügyfelet az ÁSZF-ek módosításáról. Nem megfelelő a tájékoztatás, ha a bank a honlapján utal az ÁSZF-ek módosításának tényére, még akkor sem, ha ezt a napi sajtóban nyilvánosságra hozzák.¹⁰ Ebben az esetben ugyanis az ügyfél közvetlen megszólításának a követelménye nem teljesül, és így hiányzik a megfelelő tudomásszerzés lehetősége is az ügyfél oldalán.¹¹ Ez a kívánalom akkor sem tekinthető teljesítettnek, ha a bank az ügyfélnek küldött e-mailben utal arra, hogy az ÁSZF-ek módosultak; még akkor sem, ha a módosított ÁSZF-ek az e-mailben feltüntetett linken keresztül elérhetők.¹²

Mindezek alapján a német jogban egyoldalú jogosultság a szerződéses feltételek módosítására a német Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof* – BGH) gyakorlata szerint a banki ÁSZF-ekben nem köthető ki.¹³ Az ÁSZF-ek módosítása csak egybehangzó akaratnyilatkozatokon nyugvó szerződésmódosítás formájában történhet.

A német bírói gyakorlat szerint arra sincs lehetőség, hogy a felek már előzetesen az új ÁSZF alkalmazhatóságában állapodjanak meg, vagyis az a megállapodás sem érvényes, amely szerint a mindenkori hatályos ÁSZF-eket alkalmazzák a felek közötti jogviszonyban.¹⁴

A bírói gyakorlattal megegyezik a német jogirodalom egységes álláspontja is; eszerint a német bankok által jelenleg használt ÁSZF-ekből nem származik olyan jogosultság, amelynek az alapján a bank az általános szerződési feltételeit egyoldalúan, a fennálló szerződésekre kiterjedő hatállyal módosíthatná.¹⁵

Az ÁSZF-ek egyoldalú módosításához való jog kizárása mellett azt a német jogirodalomban is elismerik, hogy közepes és hosszabb futamidejű hitelszerződéseknél elkerülhetetlen olyan kikötéseknek az alkalmazása, amelyek a kamatok és más szerződéses kondíciók utólagos megváltoztatását lehetővé teszik. Ennek háttérében az a felismerés áll: nem lehet azzal számolni, hogy a kölcsön teljes futamideje alatt a hitelnyújtó bank refinanszírozási költségei változatlanok maradnak. Ha pedig a refinanszírozási költségek megváltozásából származó kockázatot teljes egészében a hitelintézetre telepítenék, az nem vezetne méltányos megoldáshoz.¹⁶ A német banki gyakorlatban a kereskedelmi bankok refinanszírozását részben biztosító kötvényeket legfeljebb 10 éves futamidőre bocsátják ki, így a bank által ennél hosszabb időre nyújtott kölcsön esetén a szerződéses feltételeknek a megváltozott refinanszírozási feltételekhez igazítása elismert igény.¹⁷ Ennek a kiigazításnak az eszköze az ún. teljesítésmeghatározási jog (*Leistungsbestimmungsrecht*), amelyet a német jogban a BGB 315–319. §-ai szabályoznak.

10 FUCHS: Banken, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1277. o.

11 BUNTE: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: SCHIMANSKY–BUNTE–LWOWSKI, 140. o.

12 FUCHS: Banken, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1277. o.

13 BGH NJW 1998, 454. o.

14 BGH WM 1983, 926. o.

15 SONNENHOL, WM 2002, 1262. o.

16 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1364. o.

17 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1364. o.

A teljesítm meghatározási jog érvényességét a német jogirodalomban nem vitatják.¹⁸ Azt azonban feltételként szabják, hogy egy ilyen jogosultságot magában foglaló szerződéses kikötés – egy ún. változtatási vagy kiigazítási klauzula – nem vezethet egyoldalú alakító joghoz a bank oldalán. Ennek a teljesítm meghatározási jognak tehát szimmetrikusnak kell lennie, ami azt is jelenti, hogy a refinanszírozási költségek csökkenése esetén ennek a jognak a gyakorlása, vagyis a kölcsön terheinek a csökkentése nem múlhat a bank szabad belátásán.¹⁹ Egy ilyen teljesítm meghatározási jog kikötése tehát csak akkor tekinthető érvényesnek, ha a joggyakorlás feltételeit – vagyis a kiigazítás előfeltételeit és mértékét – egyértelműen és kielégítő módon meghatározzák. Emellett a jogirodalomban azt is feltételként szabják, hogy ezt a kiigazítási klauzulát az ügyfél oldalán egy szerződésmegszüntetési jog (gyakorlatilag felmondási jog) ellensúlyozza.²⁰ Egy olyan kikötést tehát nem lehet érvényesnek elismerni, amelynek az alapján a bank a pénzügyi kamatszint növekedése esetén „megfelelő” módon növelheti a kamatokat, a kamatszint csökkenése esetén pedig „megfelelően” csökkentheti azokat. Erre még fogyasztóinak nem minősülő ügyletek esetén sincs lehetőség. Ezek alapján tehát egy olyan szerződéses kikötés, amely a bank számára tartalmilag korlátozás nélkül gyakorolható kamatmódosítási jogosultságot biztosít, érvénytelen.²¹

A szerződés megszüntetéséhez, vagyis a felmondáshoz való jog az ügyfelet nem illeti meg azokban az esetekben, amikor a teljesítés meghatározása – vagyis a szerződéses feltételek módosítása – a tőkepiacok változása, ennek következtében a refinanszírozási költségek módosulása miatt történt. Abban az esetben sem indokolt az ügyfélnek felmondási jogot biztosítani, ha a szerződés megszüntetése az ügyfél részéről azért nem lenne méltányos és arányos, mert a bank már lényeges befektetéseket hajtott végre, és ennek az alapján a szerződés további fennállásához lényeges érdeke fűződik.²² Más esetekben azonban a felmondási jog kikötése megfelelő kompenzációt jelent az ügyfél számára a teljesítm meghatározási jog gyakorlása által elszenvedett hátrányokért.²³ Egy teljesítm meghatározási jogot tehát a bank csakis fontos ok esetére és az ügyfél arányos kielégítése mellett köthet ki magának.²⁴ Egy teljesen korlátlan és kötöttségektől mentesen gyakorolható jog kikötése a bank javára – még az üzleti szerződések körében is – érvénytelennek minősül.²⁵ Csak nagyon szűk körben, egészen kivételesen ismerik el a német jogban egy közelebről nem konkretizált, egyoldalú kiigazítási jog érvényességét, amely csak különleges jogszabályi feltételek alapján léphet életbe.²⁶

Ezen túl a bank csakis méltányossági alapon és méltányos mérlegelés alapján élhet a szerződéses teljesítés meghatározására irányuló jogával. Ha ennek a bank nem tesz eleget, vagy ennek a jognak a gyakorlásával késlekedik, akkor a másik fél kérelmére a szerződéses nyilatkozatot a BGB 315. § (3) bekezdése alapján a bíróság pótolja.

18 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1365. o.

19 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1365. o.

20 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1365. o.

21 BGH NJW 2004, 1588. o.

22 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 660. o.

23 FUCHS: Darlehensverträge, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 1366. o.

24 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 659. o.

25 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 660. o.

26 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 661. o.

Azt is ki kell emelni, hogy amennyiben az ÁSZF-ek alkalmazója, vagyis a bank egy ilyen egyoldalú jogosultságot köt ki a maga számára, akkor az természetesen a BGB-nek az általános szerződési feltételek tartalmi kontrollját kimondó rendelkezései alá esik.²⁷

A pénz- és tőkepiacok változékonysága miatt a teljesítmeghatározási jognak a német banki gyakorlatban kiemelkedő a jelentősége. A kamatszintnek és a refinanszírozási kondícióknak a mindenkorai tőkepiaci feltételekhez igazítása iránti igény elismeréseként a német bírói gyakorlat mindezülig alapvetően nagyvonalúan kezelte a hitelintézeteket; ezt az is jelzi, hogy eltekintettek azoknak a feltételeknek az előzetes konkretizálásától, amelyeket épp a piaci változások miatt nem lehet meghatározni.²⁸ Ezzel szemben az ún. passzív ügyleteknél a BGH szigorúbban kezeli a kamat megváltoztatását lehetővé tevő szerződéses kikötéseket. Ezeknél az ügyleteknél egy tartalmilag korlátlan teljesítmeghatározási jogot érvénytelennek tekint. Ennek az a magyarázata, hogy egy ilyen kikötés az ügyfélre egy előre nem látható kamatváltoztatási kockázatot ró.²⁹

A bank által – egy fennálló bankszerződés keretében – nyújtott szolgáltatásért járó ellenszolgáltatás mértékét a bank módosíthatja. Ezt a jogot az AGB-Banken 12. § (3) bekezdése biztosítja a bank számára. Az ellenszolgáltatás mértékének módosítása ennek alapján csak a tartós jogviszonyok esetén lehetséges, az egyedi ügyletek esetében erre nincs mód. Az AGB-Banken 12. § (4) bekezdése szerint a kamatok és egyéb díjak emelése esetén az ügyfelet felmondási jog illeti meg. Az ügyfelet megillető felmondási jog a BGH gyakorlatában fejlődött ki. Ennek alapján a bank a kamatokat és egyéb díjakat csak akkor módosíthatja, ha az adós számára biztosított az a jog, hogy a módosítás közzétételét követően a szerződést felmondás útján szüntesse meg.³⁰

Összességként megállapíthatjuk, hogy a német jogban a bank jogát az ÁSZF-ek egyoldalú módosítására nem ismerik el, annak jogszabályi alapja nincs. A felmerülő piaci igények közvetítésére azonban egy más jogintézmény, a teljesítmeghatározási jog szolgál. Ennek az alkalmazása azonban szigorú feltételekhez kötött. Mindenekelőtt a bank csak lényeges ok esetére kötheti ki magának ezt a jogot, és az esetek többségében az ügyfél oldalán a felmondási jog biztosítása jelenti a megfelelő kompenzációt. Csak az esetek egészen szűk körében van arra lehetőség, hogy kompenzáció és gyakorlatilag tartalmi korlátozás nélküli szerződéskiigazítási jogot kössön ki magának egy hitelintézet. Ez elsősorban akkor képzelhető el, ha a pénz- és tőkepiaci viszonyok megváltozása miatt a refinanszírozási kondíciók módosulnak. Ebben az esetben azonban más eszközök biztosítják az ügyfelek érdekvédelmét; mindenekelőtt a bankfelügyeleti engedélyezés intézménye. Ebben a szűk körben van tehát lehetőség arra, hogy a bankok egyoldalúan, az ügyfél beleegyezése nélkül is módosíthassák a szerződéses feltételeket, mégpedig olyan módon, hogy az a fennálló szerződésállományra is vonatkozzon.

27 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 658. o., továbbá BGH NJW 2004, 1588. o.

28 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 665. o.

29 FUCHS: Inhaltskontrolle, in: ULMER–BRANDNER–HENSEN, 665. o.

30 BGHZ 90, 69. o., BGH WM 1980, 1120. o., BGH WM 1986, 1059. o.

3. AZ ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK MÓDOSÍTÁSA AZ OSZTRÁK BANKI GYAKORLATBAN

A német gyakorlathoz hasonlóan, az osztrák banki gyakorlatban is egy központi ÁSZF-mintát használnak a hitelintézetek. Ezt a mintát az Osztrák Gazdasági Kamara Bank- és Biztosítási Szekciója készítette (*Allgemeine Bedingungen für Bankgeschäfte* – ABB), legutóbbi módosítása pedig 2003-ban történt az osztrák legfelsőbb bíróság (*Oberster Gerichtshof* – OGH) egyik ítélete alapján, amely egy konkrét esetben az ABB egyik feltételét érvénytelennek minősítette.³¹ Az ÁSZF-ek mellett az osztrák gyakorlatban is alkalmaznak ún. kiegészítő feltételeket, amelyeket olyan speciális ügyleteknél érvényesítenek, mint pl. az értékpapír-, deviza-, inkasszó- és diszkontügyletek. Ezek elsőbbséget élveznek az ÁSZF-ekkel szemben.

Az osztrák ABB a német AGB-Bankennel teljesen egyező módon szabályozza az ÁSZF-ek módosításának a kérdését. Ennek megfelelően ez csakis az ügyfél beleegyezése alapján történhet. Az ügyfél beleegyezésének szükségessége miatt a módosítást az osztrák jog alapján is szerződésnek kell tekinteni, amiből az is következik, hogy ennek során a szerződéskötésre irányadó szabályok szerint kell eljárni. Ennek megfelelően az osztrák jogirodalomban a bank által közölt, tervezett ÁSZF-módosításokat szerződéses ajánlatnak tekintik. Ezt az ajánlatot az ügyfél kifejezetten, hallgatólagosan vagy ráutaló magatartás útján is elfogadhatja.

Az ügyfél természetesen meg is tagadhatja a beleegyezést, de ebben az esetben kifogással kell élnie. Az erre vonatkozó szabályok azonosak az osztrák és a német jogban. A kifogásolás határidejét az osztrák ABB bonyolultabban határozza meg, mint a német AGB-Banken. Az osztrák jogban ugyanis a módosításokról való tudomásszerzés hónapját követő második hónap végén jár le ez a határidő. Ez azonban a gyakorlatban általában 6 hetet jelent, amely megegyezik a német szabályozással. Az osztrák jogirodalomban utalnak arra: a hitelintézetnek lényeges érdeke fűződik ahhoz, hogy az ÁSZF-ek módosítása valamennyi ügyféllel szemben ugyanabban az időpontban lépjen hatályba.³²

Ugyancsak az osztrák jogirodalomban merült fel a kérdés: elégséges-e az, ha az ÁSZF-ek módosításáról az ügyfelet a bank egy számlakivonaton értesíti? Ezt nem tekintik elégséges és kielégítő értesítésnek, arra hivatkozva: egy számlakivonat esetén az ügyfél nem számolhat azzal, hogy egy olyan szerződéses ajánlatot kap a banktól, amelynek az elfogadása az ő részéről is akaratnyilatkozatot feltételez. Más a helyzet, ha a bank kifejezett utal arra, hogy a számlakivonat egy ilyen jellegű ajánlatot tartalmaz. Ebben az esetben ugyanis az ÁSZF-ek módosítására vonatkozó banki ajánlatot az ügyfélhez jogszerűen megérkezettnek kell tekinteni.³³

Bizonyos esetekben – ha az ügyfél a bank számára ismeretlen – lehetőség van nyilvános úton, a módosításoknak a bankfiókokban történő kifüggesztésével is eleget tenni a bankot terhelő tájékoztatási kötelezettségnek.³⁴ Ennek azonban a banki gyakorlatban csekély a jelentősége.

31 OGH 4Ob 179–02f, ÖBA 2003, 141. o.

32 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 31. o.

33 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 32. o.

34 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 33. o.

Egy másik kérdés: az ügyfél beleegyezését, vagyis elfogadó nyilatkozatát mikor lehet a bankhoz megérkezettnek tekinteni? Ettől függ ugyanis, hogy a kifogásolásra rendelkezésre álló határidő mikor szűnik meg. Mivel erre az ABB kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, ezért az általános kötelmi jogi szabályokat tekintik irányadónak; vagyis az ügyfél nyilatkozata akkor tekinthető megérkezettnek, ha az már a bank érdekkörébe került, és annak tartalmáról a bank tudomást képes szerezni.³⁵

A kifogásemelés során figyelni kell arra, hogy az határidőn belül megérkezzen a bankhoz. Önmagában az a tény, hogy az ügyfél a kifogást tartalmazó nyilatkozatát postára adta, még nem jelenti azt, hogy az határidőn belül megtettnek minősülne. A postai kézbesítés ideje ugyanis ebben az esetben az ügyfél terhére esik.³⁶

Az osztrák jogirodalomban egyértelműnek tekintik, hogy a módosítások azonnal hatályba lépnek, vagyis a jövőben létrejövő szerződések mellett a már fennálló szerződésekre is kiterjednek.³⁷

Mivel a bankok általi egyoldalú szerződésmódosítás joga az osztrák jogban sem elismert, ezért a gyakorlat más megoldásokat keres annak érdekében, hogy a piaci változásokat a szerződésállományhoz közvetíteni legyen képes. Ennek megfelelően az osztrák jogban is széles körben alkalmazzák azokat a kiigazítási klauzulákat, amelyeket a német jog kapcsán már említettünk.

Az osztrák jogi helyzet azonban ebből a szempontból összetettebb. A német BGB 315–319. §-ai ugyanis kifejezetten rendelkeznek az egyoldalú szolgáltatásmeghatározási jogról, így a gyakorlás feltételeiről is. Ilyen jogintézményt azonban az osztrák jog nem ismer. Az osztrák jogirodalomban azonban egyetértés mutatkozik abban: a kötelmi jog diszpozitivitása miatt nincs akadálya annak, hogy a némethez hasonló jogintézményt az osztrák szerződéses gyakorlat is alkalmazza. Ennek indokolásakor hivatkozni szoktak az osztrák Ptk. (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* – ABGB) 1056. §-ára, amely az adásvételi szerződés szabályai között mondja ki azt, hogy a felek a vételár meghatározását harmadik személyre bízhatják. Ebből vonják le azt a következtetést, hogy a felek abban is megállapodhatnak: az árat nem egy harmadik személy, hanem kizárólag az egyik szerződő fél határozhatja meg. Ebből pedig az is következik, hogy a felek a szerződéskötéskor egy olyan árváltoztatási klauzulát is beiktathatnak a szerződésükbe, amely az egyik fél számára biztosítja az utólagos árváltoztatás jogát.³⁸

Az osztrák banki gyakorlatban tehát alkalmazzák az ilyen jellegű, egyoldalú szolgáltatásmeghatározási jogosultságot magában foglaló klauzulákat. Azt már az osztrák jogalkalmazói gyakorlat alakította ki, hogy ezt a jogot a bank csakis arányos és méltányos mérlegelés alapján gyakorolhatja. Ezen jog tehát csak bizonyos tartalmi korlátok között érvényesíthető.³⁹ Ezeket a tartalmi korlátokat azonban – amint arra az osztrák jogirodalomban is utalnak – a bírói gyakorlat nem kezeli szigorúan, hanem relatíve nagy mozgásteret enged a jogosult, vagyis a bank számára annak gyakorlása során.⁴⁰

35 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 32. o.

36 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 31. o.

37 IRO: Die Allgemeinen Geschäftsbedingungen, in: APATHY–IRO–KOZIOL, 36. o.

38 FENYVES–RUBIN, ÖBA 2004, 349. o.

39 FENYVES–RUBIN, ÖBA 2004, 350. o.

40 FENYVES–RUBIN, ÖBA 2004, 350. o.

4. A 2009. ÉVI XIII. TÖRVÉNY

A német és az osztrák jogi szabályozás vázlatos bemutatása után vizsgálhatjuk meg a magyar jogi helyzetet, amelyet jelenleg az jellemez, hogy a 2009. augusztus 1. és 2009. december 31. közötti időszakra nézve a 2009. évi XIII. törvény rendelkezéseit kellett alkalmazni, 2010. január 1-je óta azonban a 2009. évi CL. törvény előírásait.

A 2009. évi XIII. törvény részletesebb bemutatásától két ok miatt sem lehet eltekinteni. Egyrészt a 2010. január 1-jétől hatályos szabályok túlnyomórészt a korábbi rendelkezésekre épülnek, másrészt a 2009. évi CL. törvény nem tartalmaz egyértelmű rendelkezéseket arra nézve, hogy a 2010. január 1-je előtt kötött szerződések módosítására mely törvényt kell alkalmazni. Ezzel a problémával az 5.4. pontban foglalkozunk részletesebben.

4.1. Valamennyi szerződésre irányadó rendelkezések

A 2009. évi XIII. törvény 8. §-a két csoportra osztja a pénzügyi intézmény és az ügyfelek között létrejött szerződéseket. Az első csoportba a fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződések és pénzügyi lízingszerződések tartoznak, a második csoportba a hitelező által kötött összes többi szerződés.

Mindkét szerződéstípusra irányadó azonban, hogy a szerződés egyoldalúan nem módosítható új díj vagy költség bevezetésével. Az egyes díjak számítási módja, konkrét összege vagy felső határa egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül nem módosítható.

4.2. Fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződés és pénzügyi lízingszerződés módosítása

4.2.1. Az egyoldalúan módosítható szerződéses feltételek köre

Az első csoportba tartozó, vagyis a fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződéseknel és pénzügyi lízingszerződéseknel kizárólag kamatot, díjat vagy költséget lehet egyoldalúan – az ügyfél számára kedvezőtlenül – módosítani. A szerződés más feltételeit tehát nem módosíthatja egyoldalúan a pénzügyi intézmény. Ebből következik, hogy más feltétel módosításához szükség van az ügyfél beleegyezésére.

A kamat, díj, vagy költség egyoldalú módosításának feltétele, hogy a módosítás lehetőségét az ügyféllel kötött szerződés tartalmazza. Ez azonban csak akkor történhet, ha a kamat-, díj- vagy költségelemre ható ok-okozati feltételek megváltoztak. A szerződés tehát kizárólag erre az esetre biztosíthatja a pénzügyi intézmény számára az egyoldalú szerződésmódosítás jogát. Annak bizonyítása, hogy a módosítást a szerződés lehetővé teszi, a pénzügyi intézményt terheli. Ha a feltétel változása a kamat-, díj- vagy költségelem csökkentését teszi indokolttá, azt is érvényesíteni kell. Ugyanazon feltétel változása csak egy kamat-, díj- vagy költségelem változását indokolhatja.

4.2.2. A módosításra előírt 60 napos határidő

A módosítás további feltétele, hogy azt a hatálybalépését megelőzően legalább 60 nappal hirdetményben közzé kell tenni. Emellett a módosításról és a törlesztőrészlet ebből adódó változásáról az érintett ügyfeleket legkésőbb a módosítás hatálybalépése előtt 60 nappal postai úton vagy más, a szerződésben meghatározott, közvetlen módon – így adott esetben elektronikus úton – is értesíteni kell. A hirdetményi közzététel tehát önmagában nem elegendő, a törvény előírja az ügyfelek személyes értesítését is.

4.2.3. Az egyoldalú szerződésmódosítás törvényi feltételei

A 2009. évi XIII. törvény alapján tehát a fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződéseknek, illetve pénzügyi lízingszerződéseknek a pénzügyi intézmény által egyoldalúan gyakorolható, az ügyfél számára kedvezőtlen módosítása a következő törvényi feltételek fennállása esetén történhet:

- tartalmilag csak kamatot, díjat vagy költséget lehet egyoldalúan módosítani, a szerződés más kikötését, feltételét azonban nem;
- az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét az ügyféllel kötött szerződésnek tartalmaznia kell – kétség esetén a bizonyítási teher a pénzügyi intézményt terheli;
- az egyoldalú szerződésmódosítás joga – a szerződés ilyen irányú rendelkezése esetén is – csak akkor gyakorolható, ha a kamat-, díj- vagy költségelemre ható ok-okozati feltételek változtak meg;
- ha az említett ok-okozati feltételek változása a kamat-, díj- vagy költségelem csökkentését teszik indokolttá, azt is érvényesíteni kell;
- a szerződésmódosítást a hatálybalépés előtt legalább 60 nappal hirdetményben közzé kell tenni;
- emellett erről az ügyfeleket legkésőbb a módosítás hatálybalépése előtt 60 nappal postai úton vagy más közvetlen módon is értesíteni kell;
- végül az első csoportba tartozó szerződések általános szerződési feltételeinek módosításáról legkésőbb a módosítás hatálybalépésekor a PSZÁF-et tájékoztatni kell.

4.2.4. Az egyoldalú szerződésmódosítástól nem érintett szerződéses feltételek

A fentiekből következik, hogy a kamatot, díjat, költséget nem érintő szerződésmódosításhoz minden esetben szükség van az ügyfél beleegyezésére. Ez összefügg azzal, hogy a szerződésmódosításra a magyar polgári jog szerint is a szerződéskötés szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 240. § (1) bekezdése: a szerződésmódosítás is szerződésnek tekintendő]. Ebből a szempontból tehát a pénzügyi intézménynek a szerződés módosítására vonatkozó írásbeli közlése szerződéses ajánlattételnek minősül, az ügyfél beleegyezése pedig elfogadó nyilatkozat. Ezekre a szerződéses akaratnyilatkozatokra alkalmazni kell a Ptk. 211–214. §-ait.

Mivel a pénzügyi intézmény ajánlattétele írásbeli alakot ölt, ezért kérdéses, hogy az ügyfélnek a saját elfogadó nyilatkozatát, vagyis a beleegyezést írásban kell-e megadnia. Az írásbeli beleegyezés egyrészt az ügyféltől nem várható el, másrészt a normál banki üzletmenetben nem is igazán bonyolítható le. Így figyelembe kell venni a Ptk. 216. §-át, amely szerint a szerződési akaratot akár szóban, akár írásban, akár ráutaló magatartással

is kifejezésre lehet juttatni. A nyilatkozattétel elmulasztása – ha az nem ráutaló magatartás – csak akkor minősül elfogadásnak, ha ezt jogszabály rendeli, vagy ha a felek ebben megállapodtak. A Ptk. 216. § (2) bekezdése alapján tehát a pénzügyi intézmény kikötheti azt az ügyféllel kötött szerződésben, hogy az ügyfél hallgatása a szerződés módosításra tett ajánlat elfogadásának minősül. Ennek alapján tehát az ügyfél beleegyezése – vagyis hozzájárulása a szerződés módosításhoz – megadottnak tekinthető ráutaló magatartással megtett elfogadás, de akár hallgatás esetén is.

Ebből következik, hogy ha az ügyfél a szerződés módosításra írásban tett ajánlatot nem fogadja el, akkor azt írásban vagy előre meghatározott, más közvetlen módon (pl. elektronikus formában) kell tudatnia a pénzügyi intézménnyel. Az ügyfélnek tehát kifogást kell emelnie a szerződés módosításra tett ajánlat ellen, máskülönben a beleegyezése megadottnak tekinthető. Erre az ügyfél figyelmét a szerződés módosításra vonatkozó ajánlattal egyidejűleg külön fel kell hívni. Megadottnak tekinthető az ügyfél beleegyezése abban az esetben, ha a szerződés módosításra irányuló ajánlatról való tudomásszerzést követően elfogad egy szolgáltatást a pénzügyi intézmény részéről.

Az már minden bizonnyal az általános szerződési feltételek tartalmi kontrollját kimondó Ptk. 209-209/D. §-aiba ütközne, ha a pénzügyi intézmény az ügyfelekkel létrejött szerződésekben azt kötné ki, hogy a felek már előzetesen megállapodtak az új, később hatályba lépő ÁSZF-ek alkalmazásában, vagy azt tartalmazná a szerződés, hogy a mindenkor hatályos ÁSZF-eket alkalmazzák a felek közötti jogviszonyban. Az ÁSZF-ek módosítására ugyanis a fentiek alapján a magyar jog szerint is alkalmazni kell azokat a törvényi előírásokat, amelyek az ÁSZF-eknek a szerződéses jogviszony részévé válását határozzák meg. Itt azonban külön ki kell emelni a Ptk. 209/B. § (5) bekezdését, amely szerint a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a szolgáltatást és ellenszolgáltatást meghatározó szerződési kikötésekre, ha annak szövegezése egyértelmű és mindkét fél számára érthető. Ennek alapján kérdéses, hogy a díjakról és egyéb ellenszolgáltatásokról szóló kikötéseket az ügyfél megtámadhatja-e bíróság előtt.

Kérdéses az is, hogy milyen határidőn belül kell az ügyfélnek a szerződés módosítással szemben emelt kifogását a pénzügyi intézményhez eljuttatnia. Erre vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában a polgári jog általános alapelveiből kell kiindulni, és a Ptk. 4. § (1) bekezdésében foglalt jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek, valamint a Ptk. 4. § (4) bekezdésében deklarált, az adott helyzetben általában elvárható mércének megfelelően egy méltányos, mindkét fél érdekeit szem előtt tartó határidőt kell erre az ügyfélnek biztosítani. A német és osztrák jogban alkalmazott 6 hetes határidő a magyar gyakorlatban is megfelelőnek tűnik.

Amennyiben az ügyfél határidőn belül kifogást emel a módosítással szemben, akkor vele szemben az eredeti tartalommal marad fenn a jogviszony. Kérdés: ebben az esetben a pénzügyi intézményt megilleti-e a felmondás joga? Kiköthet-e a pénzügyi intézmény a szerződésben érvényesen erre az esetre egy felmondási jogot? Mint láttuk, a német gyakorlatban erre nincs lehetőség. Valószínű, hogy egy ilyen kikötés a magyar jog alapján is tisztességtelen ÁSZF-nek minősülne.

Az ügyfeleknek a szerződés módosításhoz való hozzájárulása szempontjából a pénzügyi intézmények számára lényeges, hogy az ÁSZF-nek minősülő szerződéses kikötések módosítása valamennyi ügyféllel szemben ugyanabban az időpontban lépjen hatályba.

4.2.5. Az egyoldalú szerződésmódosítás feltételeinek összefoglalása

Amennyiben a fogyasztóval vagy mikrovállalkozással kötött kölcsönszerződésben vagy pénzügyi lízingszerződésben a kamatot, díjat vagy költséget akarja a pénzügyi intézmény megváltoztatni, akkor nem kell megszereznie az ügyfél beleegyezését. Az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét azonban az ügyféllel kötött szerződésnek tartalmaznia kell. Mivel kétség esetén ennek bizonyítása a pénzügyi intézményt terheli, ajánlott erről a szerződésben világosan, egyértelműen és az ügyfél számára is jól érthetően rendelkezni. Ellenkező esetben a pénzügyi intézmény azt kockáztatja, hogy csak az ügyfél beleegyezésével módosíthatja a szerződéses kamatot, díjat vagy költséget. A fogyasztási és lakossági kölcsönszerződésben mindemellett még egy dolgot szabályozni kell: azoknak a feltételeknek, illetőleg körülményeknek a meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható. Ennek hiányában a Hpt. 213. § (1) bekezdésének módosított d) pontja szerint a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés semmis.

Mindezekon kívül további törvényi feltételek teljesülése szükséges az egyoldalú szerződésmódosítás jogszerű gyakorlásához. Az ügyféllel kötött szerződés ugyanis csak a kamat-, díj- vagy költségelemre ható ok-okozati feltételek megváltozása esetén teheti lehetővé az egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlását. Ha ez nem bizonyított, akkor a kamat-, díj vagy költség egyoldalúan nem módosítható. Ilyen jellegű ok-okozati feltételek nyilvánvalóan olyan külső, objektív körülmények, amelyek megváltozására a pénzügyi intézmény nem képes befolyást gyakorolni, és a megváltozásukból származó többletterhek viselése méltányosan nem várható el a pénzügyi intézménytől.

A Magyar Bankszövetség elnöksége által kidolgozott, a kölcsönszerződések egyoldalú módosítási jogának méltányos gyakorlásáról szóló ajánlástervezet IV. pontja meghatároz olyan körülményeket, amelyek megfelelnek a törvény által megkívánt feltételeknek. Ilyen például a jogi, szabályozói környezet változása, a pénzpiaci feltételek, a makrogazdasági környezet módosulása, illetve a banki működési feltételek megváltozása (pl. a hitelező bank kockázati kamatfelárának emelkedése).

4.3. Az ügyfelet megillető felmondási jog

Amennyiben valamennyi törvényi feltétel megvalósul, és a pénzügyi intézmény jogszerűen gyakorolja egyoldalú szerződésmódosítási jogát, az ügyfél egyetlen dolgot tehet, ha nem kívánja elfogadni a módosított tartalmú szerződést: élhet a Hpt. 210. § új (5) bekezdésében foglalt felmondási jogával. A felmondási jog csak a referencia-kamatlábhoz kötött kamat változása esetén szükséges szerződésmódosítás esetén nem illeti meg az ügyfelet. Kérdés, hogy ez elegendő biztosítékot nyújt-e a pénzügyi intézmény számára abban az esetben, ha a szerződésmódosítás a tőkepiaci változások, így mindenekelőtt a refinanszírozási költségek módosulása miatt történne. Talán szerencsésebb lett volna azt előírni, hogy a refinanszírozási kondíciók megváltozása esetén az ügyfelet nem illeti meg a felmondás joga, viszont ebben az esetben a pénzügyi intézménynek a PSZÁF engedélyét kellene kérnie az egyoldalú szerződésmódosításhoz.

Az ügyfél felmondási jogát a módosítás hatálybalépése előtt bármikor gyakorolhatja. A törvény kimondja, hogy az ügyfél a felmondási jogát díjmentesen gyakorolhatja; kizárólag jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződés felmondása esetén jogosult a hitelintézet a

lejárati előtti visszafizetéssel járó költségeit érvényesíteni. A törvény hallgat arról, hogy ez a felmondási jog rendes vagy rendkívüli. Mivel felmondási időről nem tesz említést, ezért azt mondhatjuk, hogy ez a felmondási jog azonnali hatályú.

Kérdés továbbá, hogy mi történik akkor, ha az ügyfél gyakorolja ugyan a felmondási jogát, de nem tesz eleget fizetési kötelezettségének. A fizetési kötelezettség teljesítése kétségkívül feltétele a felmondási jog jogszerű gyakorlásának. A felmondási jog jogszerű gyakorlásához szükséges feltételek hiányában a felmondást meg nem történtnek kell tekinteni, vagyis az azzal érintett jogviszony nem szűnik meg. Az ügyfélnek ennek alapján az ellenszolgáltatást mindenképpen teljesítenie kell, mivel pedig a felmondási jogát nem gyakorolta jogszerűen, ezért a kamat-, díj- vagy költségmódosítás hatályba lép vele szemben, vagyis ennek megfelelően kell a fizetési kötelezettségét teljesítenie.

4.4. Egyéb szerződések

Az első csoportba nem tartozó, egyéb szerződések esetén bármilyen szerződési feltétel módosítható egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül. Ennek törvényi feltétele, hogy ezt az ügyféllel kötött szerződés lehetővé tegye. A szerződésben külön pontban egyértelműen meg kell határozni azokat a feltételeket, illetve körülményeket, amelyek lehetővé tehetik az egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlását. Amennyiben a módosítás kamatot vagy díjat érint, azt a hatálybalépés előtt 15 nappal hirdetményben kell közzé tenni. Elektronikus kereskedelmi szolgáltatás nyújtása esetén a módosítást az ügyfelek számára folyamatosan és könnyen hozzáférhető módon, elektronikus úton is elérhetővé kell tenni.

Ezeknél a szerződéseknél a törvény nem biztosít felmondási jogot az ügyfél számára. Ebből az következik, hogy ezeknél a szerződéseknél az ügyfél a jogszerűen gyakorolt egyoldalú szerződésmódosítással szemben nem élhet a szerződésmegszüntetés jogával, vagyis el kell fogadnia és teljesítenie kell a módosított tartalmú szerződést.

4.5. A 2009. évi XIII. törvénnyel szemben felmerülő alkotmányossági aggályok

Alkotmányossági aggályokat a 2009. évi XIII. törvény 20. § (6) és (7) bekezdései vetnek fel. A (6) bekezdés szerint a Hpt. 210. §-ának a 2009. évi XIII. törvény 8. §-ával megállapított rendelkezéseit az azok hatálybalépését megelőzően fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés módosítása esetén is alkalmazni kell, ide nem értve a szerződés alapján jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződéseket. A (7) bekezdés szerint pedig a pénzügyi intézmény a (6) bekezdésnek megfelelően köteles a fogyasztóval vagy mikroállalkozással kötött kölcsönszerződés, vagy pénzügyi lízingszerződés módosítását az e törvény kihirdetését követő 90 napon belül kezdeményezni.

Az idézett rendelkezések felvetik a visszamenőleges hatályú jogi szabályozás tilalmába ütközés gyanúját; ez a tilalom az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság szerves részét képező jogbiztonságból fakad. Az Alkotmánybíróság 57/1994. (XI. 17.) AB határozatában megállapította, hogy a következetes alkotmánybírói gyakorlat szerint valamely jogszabály nem csupán akkor minősülhet a visszamenőleges hatályú jogi szabályozás tilalmába ütközőnek, ha a jogszabályt a jogalkotó visszamenőlegesen léptette

hatályba, hanem akkor is, ha a hatálybaléptetés nem visszamenőlegesen történt ugyan, de a jogszabály rendelkezéseit – erre irányuló kifejezett rendelkezés szerint – a jogszabály hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokra is alkalmazni kell (ABH 1994, 316, 324. o.). Ennek megfelelően nyilvánította alkotmányellenesnek az Alkotmánybíróság 7/1992. (I. 30.) AB határozatában az illeték mértékének felemelését úgy, hogy a szigorított rendelkezést a jogalkotó alkalmazni rendelte az új jogszabály hatálybalépése előtt kötött szerződésekre (ABH 1992, 45, 48. o.).

A 2009. évi XIII. törvény 20. § (6) és (7) bekezdései a törvény hatálybalépése előtt megkötött szerződésekre rendelik alkalmazni a törvény szigorított rendelkezéseit. Ez megalapozottan veti fel a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmába való ütközést, így az idézett bekezdések alkotmányellenességét.

5. A 2009. ÉVI CL. TÖRVÉNY⁴¹

5.1. A törvény hatálya: a mikrovállalkozások kivétele

A Hpt. 210. §-ának személyi hatálya szűkült, a 2010. január 1-jétől hatályos rendelkezéseket ugyanis csak a fogyasztókkal kötött szerződésekre kell alkalmazni. Kikerültek tehát a törvény szövegéből a mikrovállalkozások, illetve a velük kötött kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések. Ez azt jelenti, hogy a mikrovállalkozásokkal kötött szerződéseket a pénzügyi intézmény a vállalkozói körre irányadó szabályok szerint módosíthatja egyoldalúan.

Érdeemes arra is utalni, hogy a fogyasztóknak nyújtott kölcsönszerződésekre 2010. március 1-jétől a fogyasztóknak nyújtott hitelről szóló 2009. CLXII. törvény⁴² rendelkezéseit is alkalmazni kell.

A tárgyi hatály nem változott, vagyis a Hpt. 210. §-át továbbra is kölcsönszerződésekre és pénzügyi lízingszerződésekre kell alkalmazni. A két szerződésfajta fogalmára vonatkozóan a Hpt. 2. számú mellékletében található definíciókat kell irányadónak tekinteni (10. és 11. pont).

5.2. Az egyoldalú szerződésmódosítás feltételei

A 2010. január 1-jétől hatályban lévő új szabályozás – a korábbi törvényi rendelkezésekhez hasonlóan – különbséget tesz fogyasztókkal kötött kölcsönszerződés és pénzügyi lízingszerződés, valamint a pénzügyi intézmény összes többi szerződése között. Az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó, szigorú törvényi rendelkezések a kölcsönszerződéseket és a pénzügyi lízingszerződéseket érintik, az összes többi szerződés esetében továbbra is enyhébb előírások az irányadók.

Mindettől függetlenül – a 2009. évi XIII. törvény által követett megoldással azonos módon – vannak olyan szabályok, amelyeket mindkét szerződési kör esetében alkalmazni kell. Ilyen

⁴¹ Az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló T/10999. számú törvényjavaslatot 2009. október 22-én nyújtotta be a kormány az Országgyűlésnek. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a Hpt. 210. §-át módosító szakasz több ponton eltér a 2009. évi CL. törvény szövegétől.

⁴² *Magyar Közlöny* 2009. évi 196. sz., 2009. december 30. A rendelkezések döntő többsége 2010. március 10-én lép hatályba.

a Hpt. 210. § (12) bekezdése, amely szerint a szerződés egyoldalúan nem módosítható új díj vagy költség bevezetésével. Az egyes kamat-, díj- vagy költségelemeknek a szerződésben meghatározott számítási módja egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül ugyancsak nem módosítható.

Közös szabály a Hpt. 210. § (13) bekezdése is, amely értelmében az ügyfél hirdetményben történő tájékoztatása során biztosítani kell, hogy megállapítható legyen, melyik kamat-, díj- vagy költségelem milyen mértékben változik. Az ügyfél számára elérhetővé kell tenni a módosítás okait.

5.2.1. Az egyoldalú szerződésmódosítással érintett szerződéses feltételek

Az új szabályozás fenntartja a 2009. évi XIII. törvény azon rendelkezését, amely szerint fogyasztóval kötött kölcsönszerződésben vagy pénzügyi lízingszerződésben az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag kamatot, díjat, vagy költséget lehet egyoldalúan módosítani. Egyéb feltétel – ideértve az egyoldalú módosításra okot adó körülmények felsorolását is – egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül nem módosítható. Ez tehát továbbra is azt jelenti, hogy főszabály szerint az ilyen típusú szerződéseket a pénzügyi intézmény kizárólag az ügyfél beleegyezésével módosíthatja. Az ügyfél beleegyezésére a 4.2. pontban írtak változatlanul irányadók.

A főszabályhoz képest speciális szabály vonatkozik az ügyfél számára „nem kedvezőtlen” módosításokra, ezeket ugyanis a pénzügyi intézmény korlátozás nélkül, egyoldalúan is végrehajthatja. A Hpt. 210. § (4) bekezdés b) pontja szerint pedig, ha valamely feltétel változása a kamat-, díj- vagy költségelem csökkentését teszi indokolttá, azt is érvényesíteni kell. A Hpt. 210. § (14) bekezdése szerint a pénzügyi intézmény az ügyfél számára *nem kedvezőtlenül* egyoldalúan módosíthatja az ügyféllel kötött szerződés feltételeit. Ezzel kapcsolatban felmerül egy fontos kérdés, mégpedig az, hogy az ügyfél számára nem kedvezőtlen, egyoldalú szerződésmódosítások esetén is alkalmazni kell-e a Hpt. 210. § (6) bekezdésében előírt 60 napos határidőt. Mivel ilyen rendelkezést az új szabályozás nem tartalmaz, ezért azt mondhatjuk, hogy nem, vagyis a hitelező megteheti azt, hogy az ügyfél számára semleges vagy előnyös (de nem kedvezőtlen) módosításokat azonnali hatállyal végrehajtsa. Erről nyilván a hitelintézetek üzletszabályzatainak, ÁSZF-jeinek kell részletes rendelkezéseket tartalmaznia.

Végül a harmadik kategória az ügyfél számára kedvezőtlen módosítások köre. Ehhez kapcsolódóan a pénzügyi intézmény csak azokat a szerződéses feltételeket módosíthatja egyoldalúan, amelyek a következőket tartalmazzák: a) kamatot, b) díjat vagy c) költséget.

Az egyoldalú szerződésmódosítás jogát a hitelező azonban csak akkor jogosult gyakorolni, ha a módosításra okot adó, objektív körülmények tételes meghatározását a szerződés tartalmazza, valamint a hitelező árazási elveit írásban rögzítette.

Az új szabályozásból kimaradt az a rendelkezés, amely szerint annak bizonyítása, hogy a módosítást a szerződés lehetővé teszi, a pénzügyi intézményt terheli. Kimaradt emellett az ok-okozati listára történő hivatkozás is, amelyet azonban a Hpt. 210. § (5) bekezdése által nevesített magatartási kódex tartalmaz. Az ok-okozati listát az új szabályozásban az árazási elvek meghatározási kötelezettsége váltotta fel. Az árazási elveket minden egyes pénzügyi intézménynek el kell készítenie és be kell nyújtania a PSZÁF-hez. A Hpt. 210. § (5)

bekezdésében foglalt felsorolásból kitűnik, hogy a szabályozás különböző szintjei hogyan épülnek egymásra. A legmagasabb szintet a Hpt. jelenti, ezt követi a magatartási kódex, végül pedig az árazási elvek.

5.2.2. Árazási elvek

A Hpt. 210. § (4) bekezdése részletesen meghatározza az írásban rögzített árazási elvek minimálisan kötelező tartalmát. Ennek megfelelően az árazási elveknek tartalmazniuk kell, hogy valamely kamat, díj vagy költség módosítása a szerződésekben foglalt és az adott kamat, díj, vagy költség mértékére ténylegesen hatást gyakorló ok alapján történhet. Ez egyben azt is jelenti, hogy a módosítást objektíve indokoltá tevő okokat a szerződésekben továbbra is fel kell tüntetni. Az ok-okozati lista tehát továbbra is kötelező tartalmi eleme lesz ezeknek a szerződéseknek. Ha valamely feltétel változása a kamat-, díj- vagy költségelem csökkentését teszi indokoltá, azt is érvényesíteni kell. Az adott kamat-, díj- vagy költségelemre ható ok-okozati feltételeket együttesen, tényleges hatásuk arányában kell figyelembe venni.

A Hpt. 210. § (4) bekezdés d) pontja alapján pedig díjat vagy költséget évente legfeljebb a KSH által közzétett, előző évi éves fogyasztói árindex mértékében lehet emelni. Ez a korlátozás azonban nem vonatkozik a kamatra, amelyet ennek megfelelően az előző évi fogyasztói árindexnél nagyobb mértékben is lehet emelni.

Az árazási elvek megfelelését, valamint az árazási elvek alkalmazásának gyakorlatát a PSZÁF ellenőrzi. Az ellenőrzés során a felügyelet figyelembe veszi a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény hatálya alá tartozó, és a felügyelet által elfogadott magatartási kódex rendelkezéseit.

5.2.3. A kedvezőtlen módosításra előírt 60 napos előzetes értesítési határidő

Továbbra is fennmarad az a feltétel, amely szerint minden egyes kamat-, díj- vagy költségelemet érintő és az ügyfél számára kedvezőtlen módosítást annak hatálybalépése előtt legalább 60 nappal hirdetményben közzé kell tenni. Ez azonban továbbra sem elegendő, hiszen az érintett ügyfeleket személyesen – postai úton vagy más, a szerződésben meghatározott, tartós adathordozón – is értesíteni kell. A személyes értesítésnek tartalmaznia kell a módosítás tényét, valamint a módosítást követően várhatóan fizetendő törlesztőrészletet. Kizárólag a referencia-kamatlábhoz kötött kamatnál a referencia-kamatláb változásából eredő kamatváltozás, valamint az állami kamattámogatással nyújtott lakáskölcsön esetén nem kell tartalmaznia a személyes értesítésnek a módosítást követően várhatóan fizetendő törlesztőrészletet. A közvetlen, személyes értesítés feladási időpontjának legalább 60 nappal meg kell előznie a módosítás hatálybalépését. A 60 napos határidő fenntartása jelentős nehézségek elé fogja állítani a hazai hitelintézeteket, amellet, hogy közgazdasági szempontból ez a határidő hosszúnak tűnhet.

Az állami kamattámogatással nyújtott lakáskölcsön esetén a kamatot, díjat vagy költséget érintő, egyoldalú és az ügyfél számára kedvezőtlen módosítást a módosítás hatálybalépését megelőzően legalább 15 nappal hirdetményben közzé kell tenni.

5.2.4. Az ügyfelet megillető felmondási jog

A Hpt. 210. § (9) bekezdése tartalmazza a korábbi törvényből már ismert felmondási lehetőséget. Ennek alapján, amennyiben a hitelező jogszerűen módosította egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül a szerződést, akkor az ügyfél a módosítás hatálybalépése előtt jogosult a szerződés díjmentes felmondására. Látható, hogy a jogalkotó indokolatlanul széles körben biztosít felmondási jogot az ügyfél számára. A német példa is azt mutatja ugyanis, hogy nem illeti meg a felmondási jog az ügyfelet azokban az esetekben, amikor a szerződés módosítására a tőkepiacok változása, a refinanszírozási költségek módosulása miatt került sor. Kérdéses az is, hogy az állami kamattámogatással nyújtott lakáskölcsönöknél indokolt-e a felmondási jog biztosítása az ügyfél számára.

Az ügyfelet megillető felmondási jogtól el kell határolni azt az esetet, amikor a hitelező a szerződésben a maga számára arra az esetre kötne ki felmondási jogot, ha az ügyfél nem egyezik bele az egyoldalú szerződésmódosítási jog által nem érintett szerződéses feltételek megváltoztatásába. Egy ilyen kikötést a 4.2.4. pont alapján tisztességtelen szerződéses kikötésnek tekintünk, amely az ügyfél részéről megtámadható, vagyis annak érvénytelenségét a bíróság megállapíthatja. Az más kérdés, hogy a hatályos Ptk. 239. §-ában foglalt szabály szerint – amely a részleges érvénytelenséget teszi főszabállyá – a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

5.2.5. Jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződés

A Hpt. 210. § (10) bekezdése szerint jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződés esetén – ideértve a jelzálog-hitelintézet által refinanszírozott kölcsönszerződést is a tényleges refinanszírozást követően – a kamatnak, díjnak vagy költségnek az ügyfél számára kedvezőtlen, egyoldalú módosítása miatt az ügyfelet megillető felmondáskor a hitelintézet jogosult a lejárat előtti visszafizetéssel járó költségeit érvényesíteni.

Itt kell utalnunk a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény 25. § (1) bekezdésére, amely szerint jelzáloghitel előtörlesztése esetén a hitelező jogosult az előtörlesztés miatt keletkező költségeinek megtérítésére. Az érvényesített költségek mértéke azonban nem haladhatja meg az előtörlesztett összeg 2 százalékát. A 25. § (2) bekezdése szerint jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződés esetén – ideértve a jelzálog-hitelintézet által refinanszírozott kölcsönszerződést is – a hitelező jogosult az előtörlesztéssel kapcsolatos, az (1) bekezdésben meghatározott mértéket meghaladó költségét is érvényesíteni, ha az előtörlesztés olyan időszakra esik, amikor a jelzáloghitel kamata rögzített; vagy változó kamatú, és az előtörlesztés a kamatperióduson belül történik. Az érvényesített költségek mértéke azonban ebben az esetben sem haladhatja meg az előtörlesztett összeg 2,5 százalékát. Ezeket a rendelkezéseket a Hpt. 210. § (10) bekezdésének a hatálya alá tartozó szerződések felmondása esetén is figyelembe kell venni.

A Hpt. 210. § (10) bekezdése alapján a kölcsönszerződésnek tartalmaznia kell azt is, hogy a kölcsön jelzáloglevéllel finanszírozott vagy jelzáloglevéllel kívánják refinanszíroztatni, továbbá ennek jogkövetkezményeit. Jelzálog-hitelintézet által refinanszírozott kölcsönszerződés esetén az ügyfelet legkésőbb a refinanszírozás bekövetkeztét követő 30 napon belül

feladott értesítővel kell tájékoztatni a refinanszírozás megvalósulásáról. Mivel ez a tény érinti az ügyfél előtörlesztési jogát, ezért ez a módosítás az ügyfél számára nagy jelentőséggel bír.

5.3. Egyéb szerződések

A Hpt. 210. § (3) bekezdésének alkalmazási körén, tárgyi hatályán kívül eső szerződések esetén a pénzügyi intézmény nem csupán a kamatot, díjat vagy költséget módosíthatja egyoldalúan. Ennek egyetlen feltétele a Hpt. 210. § (11) bekezdése szerint az, hogy az egyoldalú, az ügyfél számára kedvezőtlen szerződésmódosítás jogát a szerződésnek egy külön pontjában kell kikötni. Ebben a külön pontban kell egyértelműen meghatározni azokat a feltételeket és körülményeket, amelyek esetén a szerződés egyoldalúan is módosítható. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy ok-okozati listát ezeknek a szerződéseknek is tartalmazniuk kell.

A szerződés kamatot vagy díjat érintő egyoldalú, és az ügyfél számára kedvezőtlen módosítását a módosítás hatálybalépését 15 nappal megelőzően hirdetményben kell közzétenni, és esetlegesen elektronikus úton is elérhetővé kell tenni. A törvény azonban ebben a körben nem ír elő személyes értesítési kötelezettséget.

Ezekre a szerződésekre is irányadó a Hpt. 210. § (12) bekezdésében foglalt tilalom: vagyis az, hogy a szerződés egyoldalúan nem módosítható új díj vagy költség bevezetésével. Az egyes kamat-, díj- vagy költségelemeknek a szerződésben meghatározott számítási módja egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül nem módosítható.

5.4. Hatálybalépés

A 2009. évi XIII. törvénnyel szembeni alkotmányossági aggályok túlnyomórészt a hatálybalépéshez kapcsolódtak. Ilyen jellegű problémák a 2009. évi CL. törvénnyel szemben nem merülnek fel. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a hatálybalépésre vonatkozó rendelkezések problémamentesek és egyértelműek lennének.

A 2009. évi CL. törvény 170. § (4) bekezdése szerint a Hpt. 210. §-ának e törvénnyel módosított rendelkezéseit – az (5)–(7) bekezdésben meghatározott kivételekkel – a 2009. évi XIII. törvény hatálya alá tartozó szerződésekre kell alkalmazni. Kérdés: ez azt jelenti, hogy az új törvény rendelkezéseit a 2010. január 1-je előtt kötött azon szerződésekre is alkalmazni kell, amelyek a 2009. évi XIII. törvény hatálya alá tartoztak? Ez lenne a logikus és racionális értelmezés; ellenkező esetben ugyanis a 2009. december 31-ig megkötött szerződésekre a 2009. évi XIII. törvényt kellene továbbra is alkalmazni. Könnyen belátható, hogy ez nem csekély technikai nehézség elé állítaná a hazai hitelintézeteket. A kétféle szerződésállományt ugyanis számítástechnikailag külön kellene nyilvántartani, amelynek természetesen jelentős költségvonzata is lenne. A magunk részéről tehát azt az értelmezést támogatjuk, hogy a 2009. évi CL. törvény rendelkezéseit a 2010. január 1-je előtt megkötött szerződésekre is alkalmazni kell, feltéve, hogy azokra a 2009. évi XIII. törvény is irányadó volt. Ezzel kapcsolatban érvelni lehetne amellett, hogy bár a 2009. évi XIII. törvény némileg szigorúbb előírásokat tartalmazott a hitelezők számára, ezeket azonban nem lehet az ügyfél oldalán ún. „szerzett jogoknak” tekinteni, vagyis a visszamenőleges hatályú alkalmazás esetén nem lehet szó a szerzett ügyféljogok sérelméről.

Visszamenőleges alkalmazást az új törvény egyértelműen csak a Hpt. 210. § (14) bekezdésére nézve ír elő, ez azonban az ügyfél számára előnyös módosításokról szól.

IRODALOMJEGYZÉK

- BECHER, JOHANN G. G.–GÖSSMANN, WOLFGANG [2002]: Die Änderungen der Allgemeinen Geschäftsbedingungen der privaten Banken, Sparkassen und Landesbanken, Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht (BKR), 12-2002, 519–527. o.
- BUNTE, HERMANN-JOSEF [2007]: Die allgemeinen Geschäftsbedingungen der deutschen Banken, 2. Kapital, 1. Abschnitt. Allgemeine Grundlagen, Band I., in: SCHIMANSKY, H.–BUNTE, H.-J.–LWOWSKI, H. J.: Bankrecht-Handbuch, 3. Auflage, Verlag. C. H. Beck, München, 132–274. o.
- FENYVES ATTILA–RUBIN, DANIEL [2004]: Vereinbarung von Preisänderungen bei Dauerschuldverhältnissen und KSchG, Österreichische Bankarchiv (ÖBA) 5-2004, 347–367. o.
- FUCHS, ANDREAS [2006a]: Inhaltskontrolle § 307, in: ULMER, P.–BRANDNER, H. E.–HENSEN, H.-D.: AGB-Recht, Kommentar zu den §§ 305–310 BGB und zum Unterlassungsklagengesetz, 10. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 657–671. o.
- FUCHS, ANDREAS [2006b]: Banken (Kreditinstitute), in: ULMER, P.–BRANDNER, H. E.–HENSEN, H.-D.: AGB-Recht, Kommentar zu den §§ 305–310 BGB und zum Unterlassungsklagengesetz, 10. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1273–1311. o.
- FUCHS, ANDREAS [2006c]: Darlehensverträge, in: ULMER, P.–BRANDNER, H. E.–HENSEN, H.-D.: AGB-Recht, Kommentar zu den §§ 305–310 BGB und zum Unterlassungsklagengesetz, 10. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1361–1379. o.
- IRO, GERT [2007]: Die Geschäftsverbindung zwischen Bank und Kunde im Allgemeinen, in: APATHY, P.–IRO, G. M.–KOZIOL, H.: Österreichisches Bankvertragsrecht, Band I., 2. Auflage, Springer Verlag, Bécs
- KOITZ-ARCO, GERIT [1998]: Zinsgleitklauseln bei Verbraucherkrediten, Österreichische Bankarchiv (ÖBA) 1-1998, 10–15. o.
- SCHMIDT, H. [2006]: Klauselverbote mit Wertungsmöglichkeit, § 308, Nr. 4., in: ULMER, P.–BRANDNER, H. E.–HENSEN, H.-D.: AGB-Recht, Kommentar zu den §§ 305–310 BGB und zum Unterlassungsklagengesetz, 10. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 865–874. o.
- SONNENHOL, JÜRGEN [2002]: Änderungen der ABG-Banken zum 1. April 2002 – auch im Hinblick auf das Schulrechtsmodernisierungsgesetz, Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht Wertpapier-Mitteilungen (WM) 25–2002, 1259–1265. o.